

2 wrz. ✓

MIESIĘCZNIK SPOŁECZNO-PEDAGOGICZNY

NOWA

N

S

SZKOŁA

...WIELU RADNYCH,
wójtów, burmistrzów uważa,
że przedszkola
to wymysł komuny,
więc ich likwidacja
jest następstwem zmian ustrojowych.
Wydaje się,
że taki brak rozeznania
w sprawach oświaty i potrzeb dzieci
przez przywódców,
organizatorów życia w gminach
wynika m. in. z bardzo słabej popularyzacji tych zagadnień
w środkach masowego przekazu,
a w tym w czasopismach pedagogicznych.

Od zarządów terenowej administracji
należałoby wymagać orientacji
przynajmniej w podstawowych założeniach
pracy przedszkoli,
jako pierwszego
podstawowego ogniwa
w jednolitym systemie oświaty (...).

Teodor Musiol — *O los wychowania w przedszkolu*

10/91

Julian Radziewicz ZŁO, KTÓRE CZYNIMY	579
---	-----

POGLĄDY

Stanisław Rzęsikowski KATEGORIA HONORU JAKO WARTOŚĆ WYCHOWAWCZA	581
Teodor Musioł O LOS WYCHOWANIA W PRZEDSZKOLU	585

KIEROWANIE SZKOŁĄ

Jerzy Duda, Alicja Skubacz UWARUNKOWANIA AUTONOMICZNOŚCI SZKOŁY — W OCENIE DYREKTORÓW	589
--	-----

NAUCZYCIELE

Krystyna Bleszyńska UCZNIOWIE NIEPEŁNOSPRAWNI W RODZINIE I SZKOLE MASOWEJ	594
Jan Maślanka NAUCZYCIELE O DYSTANSIE WOBEC UCZNIĄ I POSZANOWANIU JEGO GOD- NOŚCI	598

UCZNIOWIE

BEZ WŁASNEGO KĄTA (Rozmowa z Bartoszem Sawickim i Sebastianem Łuczakiem ze Szczecina, przedstawicielami Federacji Samorządów Uczniowskich)	602
Iwona Góra MŁODZIEŻ SZKOLNA W ROLI UCZNIĄ I KOLEGI	604

OŚWIATA ZA GRANICĄ

Dobromir Dziewulak, Mirosław S. Szymański GENEWSKA GRUPA BADAŃ NAD NOWYM WYCHOWANIEM	611
Marc Walsh WHITTLE — TELEWIZYJNY INNOWATOR ODSŁANIA SWE PLANY STWORZENIA SIECI ZYSKOWNYCH SZKÓŁ	614
PRZEWODNICZĄCY A.A.R.P. WZYWA EMERYTÓW DO PRACY W SZKOŁACH	617
Józefina Hrynkiewicz NAUCZANIE JĘZYKA POLSKIEGO NA BIAŁORUSI	619

PROCESY—METODY—TECHNIKI

Lechosław Gawrecki
NAUCZYCIEL A POZASZKOLNE DOŚWIADCZENIA AUDIOWIZUALNE UCZNIÓW 626

POZA SZKOŁĄ

- Katarzyna Żebrowska
RADA PEDAGOGICZNA — RADY SPOŁECZNE — RODZINA — ŚRODOWISKO LO-
KALNE (bibliografia) 628
- Katarzyna Żebrowska
ORGANIZACJA I KIEROWANIE PLACÓWKĄ OŚWIATOWĄ (bibliografia) 629
- Kazimiera Paclawska
UWARUNKOWANIA EFEKTYWNOŚCI KSZTAŁCENIA WCZESNOSZKOLNEGO W ŚRO-
DOWISKU WIEJSKIM rec. Małgorzata Kwaśniewska 631
- NOWE NURTY W PEDAGOGICE (zapowiedzi wydawnicze) 633

POKÓJ NAUCZYCIELSKI

- PAŹDZIERNIK — MIESIĄCEM OSZCZĘDNOŚCI — REFLEKSJA PROSTEGO CZŁO-
WIEKA 634
- Spis treści rocznika 1991 Nowej Szkoły 636

Skłpinie na II stronie okładki — Wiesław Barczak

02 uzyl.

W numerze następnym m. in.

Musimy kształcić innych specjalistów... (rozmowa z rektorem Wyższej Szkoły Pedagogiki Specjalnej w Warszawie — prof. A. Frączkiem)

•
WŁADYSŁAW GRĄDZKI

Nowe rozwiązania w funkcjonowaniu internatów

•
ALEKSANDER LEWIN

O Makarenko — niekonijunkturalnie

•
NATALIA KORJAK

Szkoła prywatna „Nadzieja” w Nowosybirsku

•
BOLESŁAW NIEMIERKO

Stare i nowe w uniwersyteckim kształceniu nauczycieli

•
WIESŁAW CICZKOWSKI

Idee i doświadczenia duńskiej szkoły ludowej

•
Informacje z MEN

GENEWSKA GRUPA BADAŃ NAD NOWYM WYCHOWANIEM

„Ziemie dzieci waszych ukochać powinniście: ta miłość niechaj będzie waszym nowym szlachectwem, — ziemią dzieci waszych nieodkrytą, na rozłogach mórz najdalszych. Krainy te żaglom waszym nakazuję szukać i szukać bez końca!

Na dzieciach waszych naprawić macie to, żeście dziećmi ojców swoich: wszelką przeszłość tak oto wyzwolić winniście! Tę nową tablicę stawiam nad wami!”

To właśnie pod wrażeniem tych słów szwedzka nauczycielka, publicystka i bojownicza o emancypację kobiet Ellen Key obwieściła całemu światu, że wiek XX jest stuleciem dziecka; słowa te zaczerpnięte z „Tako rzecze Zaratustra” F. Nietzschego stanowią motto niemieckiego wydania jej słynnej książki pt. „Stulecie dziecka”. Książka ta ukazała się w 1900 r. I rzeczywiście, mniej więcej od tego roku zaczęto na całym świecie intensywnie poszukiwać nowych rozwiązań pedagogicznych. Zaczęła się określać historycznie — przerwana przez totalitarne tęsknoty lat trzydziestych — faza myślenia i działania pedagogicznego określaną w krajach angielskojęzycznych jako „*new education*”, w krajach francuskojęzycznych jako „*education nouvelle*”, w krajach niemieckojęzycznych jako „*Reformpädagogik*”, a w Polsce jako „nowe wychowanie”.

Nowe wychowanie to cała epoka bogata w najrozmaitsze pomysły i często sprzeczne ze sobą idee, epoka, w której powstały koncepcje szkoły aktywnej, szkoły twórczej, szkoły pracy, szkoły wspólnoty życia, metody ośrodków zainteresowań, nauczania łącznego, nauczania całościowego, nauczania problemowego, wychowania przez sztukę, metody projektów, pracy grupowej, zróżnicowania wewnętrznego pracy szkoły, oświaty ludowej,

szkoły jedrolitej itd., itd. To epoka, w której wypróbowano, a z całą pewnością przemysłano wszystkie niemal aspekty, warianty i paradigmaty reform oświatowych. W dzisiejszych dyskusjach pedagogicznych nie pada bodaj żaden argument, który nie byłby mniej lub bardziej gruntownie rozpatrywany przez czołowych przedstawicieli nowego wychowania. A reprezentowali oni wszystkie możliwe stanowiska w pedagogice: postępowe i reakcyjne, profaszystowskie i marksistowskie, chrześcijańskie i ateistyczne, racjonalistyczne i antropozoficzne.

Dzisiaj światowy ruch nowego wychowania jawi się jako kamieniom, z którego bez żadnych implikacji teoretycznych i światopoglądowych czerpie się materiał, by z przeróżnych kamieni układać rozmaite mozaiki szkół alternatywnych i społecznych. A czynić to można tym łatwiej, że niegdysiejszy ruch nowego wychowania i dzisiejszy ruch alternatywny w oświacie i wychowaniu mają sporo ze sobą wspólnego: obydwa wyrosły z protestu wobec istniejącego społeczeństwa i kultury, obydwa są wyzwaniem rzuconym pedagogicznemu establishmentowi, obydwa są wyrazem tej samej prometejskiej wiary w moc wychowania, w to, że dzięki „nowemu” wychowaniu można stworzyć „nowego” człowieka i „nową” kulturę.

Idee nowego wychowania przeżywają dzisiaj na całym świecie renesans. Przyczyny tej popularności są rozmaite: powszechne rozczarowanie — choć z różnych powodów — nieudanymi reformami oświaty, wzrost zainteresowania historią, powstanie i okrzepnięcie tzw. nowych ruchów społecznych: ekologicznego, pokojowego, kobiecego, wyzwolenia mniejszości seksualnych, poszukiwanie nowych koncepcji życia w obliczu świadomości

mości zbliżającego się *fin de siècle*. Do idei tych coraz częściej nawiązują zarówno teoretycy jak i praktycy wychowania i nauczania. Coraz większym zainteresowaniem cieszy się też działalność organizacji międzynarodowych zajmujących się w okresie międzywojennym rozwijaniem teorii i metodologii pedagogiki, a także propagowaniem na całym świecie niezwykle różnorodnych innowacji wychowawczych, dydaktycznych i oświatowych. Największe zasługi na tym polu położyła bez wątpienia Międzynarodowa Liga Nowego Wychowania.

Międzynarodowa Liga Nowego Wychowania (*New Education Fellowship Ligue Internationale pour l'Education Nouvelle, Weltbund für Erneuerung der Erziehung*) powstała w 1921 r. na kongresie pedagogicznym w Calais we Francji. Do życia powołały ją trzy wcześniej już działające organizacje pedagogiczne

1) Międzynarodowe Biuro Szkół Nowych (*Bureau International des Ecoles Nouvelles*) założone w Genewie w 1899 r. przez A. Ferrière.

2) Towarzystwo Nowego Wychowania (*New Education Fellowship*) z Anglii, związane silnie z Teozoficznym Towarzystwem Wychowawczym (*Theosophical Education Trust*), w którym przez wiele lat bardzo aktywnie działał R. Steiner,

3) grupę niemieckich reformatorów skupionych wokół czasopisma „*Internationale Erziehungsrundschau*” (*Międzynarodowy Przegląd Wychowawczy*).

Siedzibą Ligi stała się Genewa — ówczesna Mekka światowej pedagogiki i centrum międzynarodowego ruchu nowego wychowania. Nowa organizacja zrzeszyła wielu pedagogów walczących dotąd w pojedynkę o nową szkołę. Najznamienitsi to A. Ferrière — autor dzieła *L'école active* (*Szkola twórcza*), P. Geheeb — długoletni współpracownik H. Lietza, założyciela *Deutsche Landerziehungsheime* (*Niemieckich Wiejskich Domowych Ognisk Wychowawczych*), a także G. Wynekena, założyciela *Freie Schulgemeinde Wickersdorf* (*Wolnej Gminy Szkolnej Wickersdorf*) oraz O. Decroly — brukselski pedagog i psycholog o światowej sławie, twórca głośnej metody *Gründübungen* zainteresowań. Współpracowali z nimi pedagodzy z całego świata, których połączył nie tyle jakiś wspólny program polityczny, ile trud przeciwny istniejącym instytucjom oświatowym oraz dążenie do przeobrażenia tradycyjnej szkoły i wypracowanie no-

wych metod kształcenia i wychowania. Idee nowego wychowania omawiano na licznych spotkaniach, sympozjach i kongresach międzynarodowych. Szczególnie głośnie w środowisku pedagogicznym były kolejne kongresy organizowane co dwa lata przez Międzynarodową Ligę Nowego Wychowania: w Calais (1921 r.), Montreux (1923 r.), Heidelbergu (1925 r.), Locarno (1927 r.), Helsingør (1929 r.), Nicei (1932 r.). Wywarły one ogromny wpływ na rozwój światowej pedagogiki.

Na IV Kongresie Ligi w 1927 r. w Locarno powstała Sekcja Polska Międzynarodowej Ligi Nowego Wychowania. W jej skład weszła większość liczących się pedagogów, psychologów i socjologów II Rzeczypospolitej: A. B. Dobrowolski (1872—1954), M. Grzegorzewska (1888—1967), J. Joteyko (1866—1928), L. Krzywicki (1859—1941), M. Lipska-Librachowa (1878—1955), J. Mirski (1882—1943), B. Nawroczyński (1882—1974), M. Odzywolski (1879—1945), H. Radlińska (1879—1954), H. Rowid (1877—1944), S. Rudniański (1887—1941), L. Zarzecki (1873—1925).

Oparciem dla działalności Międzynarodowej Ligi Nowego Wychowania były przede wszystkim dwie instytucje naukowo-oświatowe: Instytut Jana-Jakuba Rousseau (*Institut Jean-Jacques Rousseau*) oraz Międzynarodowe Biuro Wychowania (*Bureau International d'Education, International Bureau of Education*).

Powstały w 1912 r. Instytut J. J. Rousseau pełnił w okresie międzywojennym funkcję wyższej szkoły pedagogicznej. Głównym jego zadaniem było krzewienie idei nowego wychowania. Szczególnie dużo miejsca poświęcano zaznajamianiu słuchaczy z metodami pracy naukowej mającymi na celu rozwój i postęp w zakresie psychologii rozwojowej, dydaktyki ogólnej i teorii wychowania. Poza tym kierowany przez sławnego psychologa E. Claparéda i jego kolegę P. Boveta Instytut był ośrodkiem badań nad dziećmi i młodzieżą, centrum informacji naukowej w dziedzinie psychologii i pedagogiki, centrum propagowania idei nowego wychowania. Specjalnością Instytutu były badania z zakresu psychologii eksperymentalnej. Dzięki J. Piagetowi działalność teoretyczna była ściśle powiązana z praktyką. Badaniami obejmowano głównie problematykę z zakresu dydaktyki i teorii nauczania.

Znaczenie Międzynarodowej Ligi Nowego Wychowania znacznie wzrosło po utworze-

niu w 1926 r. w Genewie Międzynarodowego Biura Wychowania współpracującego z Ligą Narodów. Dyrektorem Biura został P. Bovet, a jego zastępcami E. Rotten i A. Ferrière, pracownicy Instytutu J. J. Rousseau. Biuro realizowało cztery podstawowe zadania: zbieranie informacji o oświacie w poszczególnych krajach, prowadzenie badań oświatowych, pedagogicznych i psychologicznych, koordynowanie działalności organizacji pedagogicznych i oświatowych na świecie, rozwijanie kontaktów młodzieży całego świata.

Działalność wszystkich tych trzech genewskich instytucji oświatowych nie pozostawała bez wpływu na rozwój teorii i praktyki pedagogicznej w II Rzeczypospolitej. Świadczą o tym dowodnie interesujące, choć niezbyt liczne próby eksperymentów ze szkołą. Należy tu wymienić:

— metodę projektów zastosowaną w latach 1921—1930 przez M. Siudaka w wiejskiej szkole powszechnej w Turkowicach na Wołyniu,

— nauczanie łączne prowadzone w latach 1923—1931 przez J. i A. Maćkowiaków w szkole powszechnej w Mosinie pod Poznaniem,

— plan daltoński wprowadzony w latach 1925—1936 przez J. Młodowską w Państwowym Żeńskim Seminarium Nauczycielskim w Chelmie Lubelskim, w latach 1928—1936 przez W. Dzierzbicką w Państwowym Żeńskim Seminarium Nauczycielskim im. E. Orzeszkowej w Warszawie, w latach 1930—1931 przez S. Zimmera w Szkole Handlowej we Lwowie,

— szkolne ośrodki wychowawcze prowadzone w latach 1927—1939 przez T. Łopuszańskiego w Rydzynie, w latach 1924—1925 przez S. Usarkową w Warszawie,

— eksperyment dydaktyczno-wychowawczy prowadzony w latach 1934—1939 w Gimnazjum im. B. Limanowskiego na warszawskim Żoliborzu.

O dużym zainteresowaniu ideami nowego wychowania świadczą również publikacje czołowych polskich pedagogów i psychologów — H. Rowida, H. Radlińskiej, J. Joteyko, M. Librachowej, M. Ziemnowicza, J. Oderfeldówny, M. Kaczyńskiej, Z. Szywalskiej — zamieszczone na łamach „Ruchu Pedagogicznego”, „Pracy Szkolnej”, „Rocznika Pedagogicznego” i „Przeglądu Pedagogicznego”.

Wypada także tu wspomnieć o aktywnym udziale polskich pedagogów w międzynarodowych kongresach i zjazdach, co sprzyjało

dyskusjom i wymianie poglądów na temat teoretycznych podstaw nauk o wychowaniu i ich roli dla praktyki pedagogicznej. Nawiązywaniu międzynarodowych kontaktów naukowych sprzyjały także wizyty wybitnych pedagogów z Genewy (A. Ferrière, J. Piaget), którzy niezwykle wysoko oceniali poczynania nowatorskie w naszym kraju.

Przeływ nowych idei pedagogicznych był zresztą dwustronny. W 1931 r. z inicjatywy Międzynarodowej Ligi Nowego Wychowania ukazała się w Genewie praca pt. *L'Education en Pologne* („Oświata w Polsce”), w której polscy pedagodzy i nauczyciele zapoznali międzynarodowe środowisko pedagogiczne z osiągnięciami w zakresie upowszechniania i wcielania w życie idei nowego wychowania.

Jak więc widać, nie sposób przecenić roli, jaką w okresie międzywojennym odegrała Genewa w rozwoju polskiej myśli, a poniekąd i praktyki pedagogicznej. Mimo to naświetleniu związków — zarówno w aspekcie teoretycznym, jak i personalnym — między genewskimi organizacjami oświatowymi a pedagogiką polską nie poświęcono dotychczas w naszym kraju zbyt wiele uwagi. Wprawdzie od dawna już Genewa nie jest centrum światowej myśli pedagogicznej, niemniej jednak wobec renesansu idei nowego wychowania na świecie należy pokazać rolę, jaką odegrała ona w rozwoju polskiej pedagogiki.

Z myślą o wypełnieniu luki w wiedzy o swobodnym przepływie myśli pedagogicznej z Genewy do Polski w okresie międzywojennym (po reformie jędrzejowiczowskiej przepływ ten został znacznie ograniczony przez władze sanacyjne), a także w wiedzy o kontaktach polskich wychowawców i nauczycieli z czołowymi pedagogami z całego świata zawiązała się w Genewie szwajcarsko-polska Genewska Grupa Badań nad Nowym Wychowaniem. Jej założycielami są: Dobromir Dziewulak, Jürgen Helmchen, Mirosław S. Szymański.

J. Helmchen jest pracownikiem naukowym Uniwersytetu Genewskiego i jednocześnie kierownikiem Archiwum Instytutu J. J. Rousseau. D. Dziewulak i M. S. Szymański są natomiast pracownikami naukowymi Katedry Dydaktyki Ogólnej Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Warszawskiego.

W celu wznowienia współpracy między pedagogami polskimi i szwajcarskimi, nawiązując do najlepszych tradycji Sekcji Polskiej Międzynarodowej Ligi Nowego Wychowania, 22 maja 1991 r. Genewska Grupa Badań

nad Nowym Wychowaniem zorganizowała inauguracyjne międzynarodowe seminarium szwajcarsko-polsko-amerykańskie na temat: *„Genewa—Warszawa—USA: międzynarodowy wymiar nowego wychowania na początku XXI wieku. Cztery spojrzenia”*. Podczas seminarium referaty wygłosili przedstawiciele trzech uniwersytetów: Université de Genève, Uniwersytetu Warszawskiego i Rice University in Houston.

Już w czasie pierwszej pobieżnej kwerendy w Archiwum Instytutu J. J. Rousseau w Archiwum Międzynarodowego Biura Wychowania członkowie Genewskiej Grupy Badań nad Nowym Wychowaniem odkryli nieznaną dotąd, bardzo interesującą dokumentację dotyczącą współpracy w latach dwudziestych genewskich organizacji oświatowych z polskimi pedagogami. Podobnie, jak to bywało w okresie międzywojennym także i tym razem

owocny pobyt naukowy udokumentowany został raportem ze wstępnych badań nad wpływem, jaki miały niegdyś genewskie organizacje oświatowe na polską myśl pedagogiczną. Dokument ten przedłożony został *Fonds National Suisse de la Recherche Scientifique*.

W związku ze wznowieniem współpracy pedagogów polskich z Archiwum Instytutu J. J. Rousseau, Uniwersytetem Genewskim i Międzynarodowym Biurem Wychowania, członkowie Genewskiej Grupy Badań nad Nowym Wychowaniem zwracają się do czytelników „Nowej Szkoły” z gorącym apelem o wszelkie informacje dotyczące współpracy polskich pedagogów z Genewą w okresie międzywojennym.

**Dobromir Dziewulak,
Miroslaw S. Szymański**